

מהותו של עם ישראל בכזית של מצה הרב מואיז נבון

הגדה של פסח "הא לחמא"

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים.

כל דכפין ייתי ויכל, כל דצריך ייתי ויפסח.

השתא הקא, לשנה הבאה בארעא דישראל. השתא עבדי, לשנה הבאה בני חורין.

רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ו הלכה א

מצות עשה מן התורה לאכול מצה בליל חמשה עשר שנאמר + שמות י"ב + "בערב תאכלו מצת", בכל מקום ובכל זמן, ולא תלה אכילה זו בקרבן הפסח אלא זו מצוה בפני עצמה ומצותה כל הלילה, אבל בשאר הרגל אכילת מצה רשות רצה אוכל מצה אורז או דוחן או קליות או פירות, אבל בליל חמשה עשר בלבד חובה ומשאכל כזית יצא ידי חובתו.

שו"ת בית יהודה חלק אורח חיים סימן נח [יהודה בן יצחק עייאש, אלגיר, מ. 1760]

שאלה בשנים שהיו בבית האסורין או במדבר בערב פסח ולא נמצא להם אלא כזית מצה בצמצום מי הוא הקודם לאוכלה וליפטר?

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף סב עמוד א

שנים שהיו מהלכין בדרך, וביד אחד מהן קיתון של מים, אם שותין שניהם - מתים, ואם שותה אחד מהן - מגיע לישוב. דרש בן פטורא: מוטב שישתו שניהם וימותו, ואל יראה אחד מהם במיתתו של חברו. עד שבא רבי עקיבא ולימד: "וחי אחיך עמך" (ויקרא כה: לו) - חייך קודמים לחיי חברך.

הרב יעקב מדון, "על קיתון של מים - בין מחלוקת תנאים למחלוקת בין-דתית"

... שלפי שיטתו של רבי עקיבא האדם מופקד כלפי הקב"ה קודם כל על שמירת גופו וחיינו שלו, ורק אחר כך על שמירת אלו של חברו, ואין סתירה בין דרשתו על הפסוק "ואהבת לרעך כמוך" לדרשתו על "וחי אחיך עמך"...

שבן-פטורא הדגיש מאד את הלכידות הפנימית בעת צרה, וראה אותה כתנאי להמשך הקיום בעת הגזירות והמלחמות. אם יפנה כל איש כדי להציל את עצמו בלבד - יישבר עם ישראל בצוק העיתים, כאגודת קנים שאיבדה את הדבק הפנימי שלה והפכה לקיסמים בודדים ושברים.

דוגמה: רב זמבא בשואה ...

דוגמה: צבא

דוגמה: מורים באירוע במעלות

~ ארבע גישות ~

שו"ת כתב סופר אורח חיים סימן צו [ר' אברהם שמואל בנימין וולף סופר, סלובקיה, 1815-1871]

ד) לכתחלה יאכל כזית בב"א ובהנאת מעיו, וכ"ש שלא יאכל לכתחלה ח"ו ויחזור ויקיאו ויאכלנו בכדא"פ, אבל מי שאין לו רק ח"ו יאכל עד"ו ויוצא בו הוא עצמו שבלע וחזר והקיאו מגרוננו, אבל לא חברו, וכשה"י כבר במעיו וחזר והקיאו גם הוא עצמו מעצמו א"י בו, ה) שנים שאין להם אלא כזית מצה יאכל כ"א עד"ו שיאכל ויחזור ויקיאו מגרוננו ויאכל וחיובא הוא על מי הזית מצה שלו שיתן חציו לחבירו ויאכלו שנית עד"ו...

שו"ת בית יהודה חלק אורח חיים סימן נח [יהודה בן יצחק עייאש, אלגיר, מ. 1760]

שאלה בשנים שהיו בבית האסורין או במדבר בערב פסח ולא נמצא להם אלא כזית מצה בצמצום מי הוא הקודם לאוכלה וליפטר.

... נלע"ד לפשוט ספק זה ממתני' דרפ"ב דיומא דתנן בראשונה כל מי שרוצה לתרום המזבח תורם ובזמן שהן מרובין רצין ועולין בכבש כל הקודם את חברו בארבע אמות זכה ואם היו שניהם שוין הממונה אומר להן הצביעו כו' וא"כ ה"נ מאן דאליים [חזק פיזין] גבר ואם שניהם שוין באלמות עושים פייס ביניהם. מיהו יש לדחות [השימוש בפייס כן] שאני התם דחייב הרמת הדשן אינה חובת הגוף המוטלת על כל אחד דהא בראשונה כל מי שרוצה לתרום תורם משא"כ הכא לגבי מצה דכל א' מחוייב באכילת מצה לילה הראשונה ולא סגי בלאו הכי לכך אפשר לומר דהכל תלוי במאן דאליים [חזק פיזין] גבר וכן הדעת נוטה.

שערי תשובה סימן תפב [ר' חיים מרדכי מרגליות, דובנא, גליציה, 1780-1820]

... אמנם שהמצה היא שלהם בשותפות אם בכח יגבר איש ועלתה ידו על יד רעהו לחטוף ממנו אי עביד לא מהני דמצת גזולה מיקרי אך עדיין יש להסתפק לפי מש"ל סי' תע"ה בשם מח"ב דעכ"פ קצת מצוה איכא בחצי שיעור וע"ש שהביא מהריטב"א ביומא גבי לחם הפנים שיש מגיעו כפול שנראה מדבריו שהוא מסתפק בדין חצי שיעור בקיום המצות דלפי"ז ז"ל שיהיה כ"א עומד בשלו לקיים קצת מצוה עכ"פ ואין רשאי האחר לוותר לחבירו שהוא יקיים כל המצות ואיהו גופיה לא יקיים כלל אך נראה דאפילו לפי דעת זו עדיף טפי שיטילו גורל ואם שיזכה האחד לקיים המצוה בשלימותה יהיה חלקו עמו בשכר המצוה שעל ידו נגמרה ולולא הוא לא היתה המצוה נעשית בשלימותה ודמי להא דיששכר וזבולן וכה"ג טובא שהמצוה בשלימותה הוא יותר גדול מאד מהשכר דקצת מצוה שיקיים בעצמו ולכשתתקיים בשלימותה ע"י האחד הרי הוא זוכה ומזכה אחיו עמו ואין זה כמוותר המצוה שיש לו לעשות כיון שהוא עושה ע"פ גורל וגם כשנותן לחבירו חלקו ע"י פיוס וריצוי נראה דלית לן בה כיון שזה גורם לקיום המצוה בשלימותה ...

Rav Asher Weiss (Hagada Shel Pesach Minchas Asher Teshuva #12)

Writes that even if one person is in possession of the entire k'zayis, it is best to give it to his friend to fulfill the mitzvah. Rav Weiss argues that passing up on the k'zayis in this case is not the same as neglecting a mitzvah because in any case only one person will be able to do the mitzvah. Why should the person holding the matzah be more entitled to perform the mitzvah than the person not holding the matzah. Rav Weiss argues that a spirit of generosity when it comes to mitzvos is also a positive thing and should be encouraged.

פוסק	פסקו	השלכה חיובית	צד שליילי
כתב סופר	אוכל מקיא אוכל	רצון לקיים המצות בלי לפגוע באחרים	לא מציאותי ⁽¹⁾
בית יהודה	להתגבר על חברו	רצון עז לקיים המצוה	חוזק פיזי או מילולי ⁽²⁾
שערי תשובה	גורל	הסכמה והשתתפות	מחליט לא להחליט ⁽³⁾
מנחת אשר	התנדב	התנדבות	

(1) תלמוד בבלי מסכת שבת דף פח:

ואמר רבי יהושע בן לוי: בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: רבנו של עולם, מה לילוד אשה בינינו? אמר להן: לקבל תורה בא. אמרו לפניו: חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם, אתה מבקש ליתנה לבשר ודם? ... אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: החזיר להן תשובה! ... אמר לפניו: רבנו של עולם, תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה - + שמות כ+ אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים. אמר להן: למצרים ירדתם, לפרעה השתעבדתם, תורה למה תהא לכם? שוב מה כתיב בה - לא יהיה לך אלהים אחרים, בין הגויים אתם שרויין שעובדין [פט.] עבודה זרה? שוב מה כתיב בה - זכור את יום השבת לקדשו כלום אתם עושים מלאכה שאתם צריכין שבת? שוב מה כתיב בה - לא תשא, משא ומתן יש ביניכם? שוב מה כתיב בה - כבד את אביך ואת אמך אב ואם יש לכם? שוב מה כתיב בה לא תרצח לא תנאף לא תגנב, קנאה יש ביניכם, יצר הרע יש ביניכם? מיד הודו לו להקדוש ברוך הוא, ...

(2) לוינס, חירות קשה

הצדק שנעשה לאחר, רעי, מקרב אותי לאלוהים באופן שאין למעלה הימנו. הצדק קרוב לי כתפילה וכעבודת הקודש שבלעדו אין להן כל משמעות. אלוהים אינו יכול לקבל דבר מידיים שנקטו אלימות.

(3) שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכב

המחלק לבני ביתו מנות בשבת, יכול להטיל גורל לומר: למי שיצא גורל פלוני יהיה חלק פלוני שלו; והוא שיהיו החלקים שווים, ואינם עושים אלא כדי להשוותם שלא להטיל קנאה ביניהם, אבל עם אחרים אסור כיון שמקפידין זה על זה יבואו לידי מדה ומשקל; אבל ליתן מנה גדולה כנגד מנה קטנה ולהטיל גורל עליהם, אפילו בבני ביתו ובחול, אסור משום קוביא. ויש אומרים דעם בניו ובני ביתו מותר להטיל גורל אפיו על מנה גדולה כנגד מנה קטנה, מפני שאין מקפידים. הגה: ואסור להטיל גורל בשבת, אפילו עיי א"י (מהרי"ל).

~ פרט וכלל ~

משנה מסכת אבות פרק א משנה יד

[הלל] היה אומר אם אין אני לי מי לי? וכשאני לעצמי מה אני? ואם לא עכשיו אימתי:

רמב"ם הלכות יום טוב פרק ו הלכה יח

כיצד הקטנים נותן להם קליות ואגוזים ומגדנות, והנשים קונה להן בגדים ותכשיטין נאים כפי ממונו, והאנשים אוכלין בשר ושותין יין שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין, וכשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל + דברים ט"ז+ לגר ליתום ולא למנה עם שאר העניים האמללים, אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו, ועל אלו נאמר + הושע ט"ו+ זבחיכם כלחם אונים להם כל אוכליו יטמאו כי לחמם לנפשם, ושמחה כזו קלון היא להם שנאמר + מלאכי ב' + וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם.

הגדה של פסח "הא לחמא"

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצר'ים.

כל דכפיו ייתי ויכל, כל דצריך ייתי ויפסח.

השתא הקא, לשנה הבאה בארעא דישראל. השתא עבדי, לשנה הבאה בני חורין.

R. Soloveitchik, Hagada, p. 27-28

Though they initially might seem redundant, the two invitations we issue ... in reality are not.

Whoever is in need of bread, dikhfin, is hungry. Kol ditzrich refers to one who is alone, who has a lot of mazzah and wine but no home or family. ... Ha lahma anya is the renewal of a pledge of solidarity among the Jewish people – solidarity between individual and individual, and between the individual and the Jewish community as a whole. It is a proclamation that we are one people, and we are ready to help each other. Pesach night is a time of sharing; [indeed,] without manifesting and demonstrating the sense of solidarity, responsibility, unity and readiness to share and participate, the whole Seder becomes meaningless.

הגדה של פסח "הא לחמא"

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצר'ים.

כל דכפיו ייתי ויכל, כל דצריך ייתי ויפסח.

השתא הקא, לשנה הבאה בארעא דישראל. השתא עבדי, לשנה הבאה בני חורין.